پژوهش در حیطه کودکان استثنایی۳/سال دوم، شماره۱/ بهار۱۳۸۱/۲۴-۳
Research on Exceptional Children, Spring 2002, Vol.2 ,No.1,3-24

بـررسی تنـاسب و ثمـر بـخشی آموزش‌های دورهٔ دوسالهٔ تربیت معلّم رشتهٔ نابینا و نیمه بینا*

محمد احمد پناه**

چکیده

مقالهٔ حاضر گزارش پژوهشی است که به منظور بررسی میزان تناسب دروس، ثمربخشی مواد درسی و آموزش‌های دورهٔ دو سالهٔ تربیت معلم کودکان استثنایی در رشتهٔ نابینا و نیمه بینا به انجام رسیده است. مدرسان و ۱۳۰ نفر از فارغ‌التحصیلان رشته نابینا و نیمه بینای مراکز تربیت معلم از سال۱۳۷۴ تا۱۳۸۰ به شیوهٔ تصادفی، از میان همهٔ استان‌های کشور انتخاب شدند، سپس اطلاعات مورد نیاز به وسیلهٔ پرسشنامه‌های محقق ساخته‌ای جمع‌آوری شد که براساس اهداف، عناوین و سر فصل‌های دوره و دروس مختلف طراحی شده و توسط مدرسین مجرب مراکز استثنایی مورد تأیید قرار گرفته بودند. به دلیل نوع و شکل خاص پژوهش، داده‌ها با روش‌های آماری توصیفی مورد بررسی قرارگرفت که نتایج در بعضی از دروس بیانگر این است که محتوای فعلی آموزش‌ها به منظور تأمین نیروی انسانی توانمند و ماهر برای معلمی دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا مناسب نمی‌باشد.

واژه‌های کلیدی: *تربیت معلم، آموزش معلم، ثمر بخشی، دروس دورهٔ نابینا و نیمه‌بینا*

* این تحقیق در پژوهشکده کودکان استثنایی انجام شده است

** عضو هیأت علمی پژوهشکده کودکان استثنایی

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

مقدمه

بدون تردید کیفیت نظام آموزشی هر کشور، وابسته به کیفیت و ارزش کار معلمان آن است. لذا انتخاب، آموزش و استخدام معلمان، یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین وظایف یک نظام آموزشی است. تجارب دیگر کشورها در زمینهٔ این امر، مبین آن است که میزان سرمایه‌گذاری در آموزش معلمان و نحوهٔ پذیرش، استخدام و آموزش آنان، ارتباط مستقیمی با کیفیت و کارآیی داخلی و خارجی نظام آموزشی دارد (رؤوف، ۱۳۷۱).

در حقیقت کیفیت‌ها و قابلیت‌های معلمان شاغل در هر نظام تعلیم و تربیت، آیینهٔ تمام نمای کیفیت نظام آموزش و پرورش آن می‌باشد. این بدان جهت است که تحقق هر آرمانی در آموزش و پرورش، در گرو تحقق آن در معلم و نیروی انسانی است که به عنوان عامل اجرای آن آرمان‌ها ایفای نقش می‌کند.

یکی از مهم‌ترین تدابیری که تاکنون برای رفع معضلات نظام آموزشی اندیشیده شده است، بازنگری و اصلاح نظام تربیت معلم می‌باشد. بنا بر گزارش کمیسیون بین‌المللی آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم، دنیای امروز آنچنان با سرعت به پیش می‌تازد که آموزش‌های اولیهٔ معلمان نیز، همانند صاحبان بسیاری از مشاغل، برای ادامهٔ حیات و پویایی شغلی کفایت نمی‌کند. به همین جهت، امروزه کارشناسان به آموزش پیش از خدمت و ضمن خدمت معلمان و اهمیت آن، بیش از پیش واقف شده‌اند و تحقق آن را یکی از ضرورت‌های هر نظام آموزشی در جوامع قرن حاضر می‌دانند(ماریاتوس، به نقل از مجیدی، ۱۳۷۷).

دیدگاه مشترکی که در میان اکثر برنامه‌ریزان تربیت معلم و مربیان وجود دارد و شاید چالش عمدهٔ قرن بیست و یکم در این زمینه باشد، بحث بر سر دو موضوع کمیت و کیفیت آموزش‌های معلمان می‌باشد (ونگلینسکی، ۲۰۰۰).

در یک بررسی که توسط برادلی (۱۹۹۹) در ماساچوست به انجام رسید، معلوم شد که حدود شصت درصد کسانی که برای شغل معلمی تربیت شده‌اند، در آزمون مهارت معلمی نمره نیاوردند.

این وضعیت دشوار بیش از آنکه روشن باشد مبهم و گنگ به نظر می‌رسد. لذا لازم است به همان نسبتی که آموزش عمومی برای دستیابی به تحصیلات آکادمیک برای دانشجویان فراهم شده است، ارتقای سطح تحصیلی برای معلمان هم مد نظر قرار گیرد.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

اکثر برنامه‌ریزان آموزشی اعتقاد دارند که بهبود وضعیت آموزشی و تحصیلی معلمان مهم‌ترین راه حل بحث کمیت یا کیفیت مطرح شده در بالا می‌باشد (ونگلینسکی، ۲۰۰۰).

بررسی‌هایی که در زمینهٔ تربیت معلم و تأثیر آن بر ثمربخشی معلمان به انجام رسیده است بر یک‌سری مفروضات اساسی استوارند. یکی از آن مفروضات این است که محتوای برنامهٔ تربیت معلم در مجموع تأثیر مثبتی بر ثمربخشی آنان دارد و فرض دیگر این است که محتوای برنامهٔ تربیت معلم به طور کلی نه تنها تأثیری بر ثمربخشی معلمان ندارد بلکه واجد تأثیر منفی نیز هست. یک رویکرد به بررسی تأثیر سیاست‌ها و برنامه‌هایی از قبیل گذراندن دورهٔ تربیت معلم و موفقیت در آزمون‌های صلاحیت معلمی از طریق مقایسهٔ معلمان آموزش دیده و معلمان آموزش ندیده پرداخته است و رویکرد دیگر میزان سودمندی دو روش تمام وقت و پاره وقت در تربیت معلمان را مورد مقایسه قرار داده است. نتایج بررسی‌ها براساس رویکرد اول بیانگر این بوده است که محتوای برنامه‌های تربیت معلم و آموزش‌ها تأثیر مثبتی داشته‌اند و نیز نتایج حاصل از رویکرد دوم بیانگر این بوده است که برنامه‌های تربیت معلم تمام وقت در مقایسه با برنامه‌های پاره وقت تأثیر بیشتری بر کارآیی و ثمر بخشی معلمان دارند (فستیتزر، ۱۹۹۹).

نتایج پژوهش‌های دیگر بیانگر این است که آگاهی و مهارت حرفه‌ای معلمان در مقایسه با دانش محتوایی تأثیر بیشتری بر ثمر بخشی آنان داشته است. هر چند که در مقابل نتایج ذکر شده، بعضی پژوهش‌ها تفاوتی بین معلمان آموزش دیده و همکاران آموزش ندیده‌شان در ارتباط با موضوع کارآیی و ثمربخشی گزارش نکرده‌اند (ونگلینسکی، ۲۰۰۰).

همان گونه که ذکر شد، بیشتر تحقیقات انجام شده در ارتباط با تربیت معلم یکی از رویکردهای فوق را برگزیده‌اند و متأسفانه بین نتایج به دست آمده ناهماهنگی عجیبی به چشم می‌خورد و نتایج همدیگر را حمایت نمی‌کنند.

در بررسی‌هایی که توسط گولدهیبر و برور (۱۹۹۹)، دارلینگ – هاموند(۲۰۰۰)، درووا و آندرسون(۱۹۸۳)، بیرنه(۱۹۸۳)، اشتون و کراکر(۱۹۸۷) و مانک (۱۹۹۴) به انجام رسیده است، نتایج بیان می‌کنند که دانش محتوایی و مهارت حرفه‌ای هر دو برای شخصی که می‌خواهد معلم خوبی باشد ضروری هستند و هر کدام به طور مجزا تأثیر گذار نیستند.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

در مجموع می‌توان گفت که محتوای درسی دورهٔ تربیت معلم و آموزش روش‌های تدریس به معلمان در این دوره، هر دو بر کارآمدی و ثمربخشی آنان طی دوران معلمی تأثیر می‌گذارند، اما در هر حال نباید ملاک ثمربخشی دوره را تنها از روی پیشرفت یا عدم پیشرفت دانش‌آموزان سنجید (NCES [1] ، ۲۰۰۰). در بررسی دیگری که توسط پاسکارلا و ترنزینی (۱۹۹۱) به عمل آمد، مشخص شد که سطح آموزشی مرکز تربیت معلم به طور معناداری بر نمرات معلمان در آزمون ملی معلمان (NTE)[2] تأثیر می‌گذارد. در ایران تاکنون پژوهشی که به طور مستقیم به موضوع این بررسی مربوط شود، به انجام نرسیده است ولی نتایج بعضی از پژوهش‌هایی که در این حیطه انجام شده است به شرح زیر می‌باشد.

در یک بررسی که توسط واحد تحقیقات دفتر تربیت معلم با عنوان بررسی میزان تناسب و هماهنگی محتوا و مواد درسی رشتهٔ دینی و عربی باهدف‌های آن رشته در مراکز تربیت معلم به انجام رسیده است، نتایج بیانگر عدم تناسب و هماهنگی محتوا در بعضی از دروس بوده و انجام تغییرات در این دروس و ساعات ارائهٔ آن‌ها پیشنهاد شده است (وزارت آموزش و پرورش، الف، ۱۳۷۳).

در بررسی دیگری که توسط واحد تحقیقات دفتر تربیت معلم در سال ۱۳۷۳ با عنوان بررسی تناسب مواد درسی رشتهٔ امور پرورشی با اهداف آن رشته در مراکز تربیت معلم به انجام رسید، نتایج بیانگر این است که برنامهٔ درسی دورهٔ کاردانی رشتهٔ پرورشی در بسیاری از موارد با وظایف مربیان ارتباط ندارد. بعضی درس‌ها برای انجام وظایف مربیان چندان ضروری نیستند اما مورد تأکید قرار گرفته‌اند و بعضی دیگر از درس‌ها مورد نیاز مربیان پرورشی هستند که به آن‌ها توجه نشده است (وزارت آموزش و پرورش، ب، ۱۳۷۳).

با توجه به نتایج مذکور و گزارش کمیسیون بین‌المللی آموزش و پرورش قرن بیست و یکم، شاهد تجدید نظرهای متوالی در برنامه‌های مربوط به آموزش و پرورش در ممالک مختلف هستیم.

آموزش و پرورش استثنایی در جهان امروز نشانه و شاخص معتبر توجه به ارزش‌های اساسی هر نظام سیاسی – اجتماعی محسوب می‌شود و این در حالی است که نظام سیاسی ما برگرفته از تعالیم عالیهٔ دین مبین اسلام است. با توجه به این پشتوانهٔ معنوی و

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

نیز لزوم تخصص داشتن در آموزش و پرورش کودکان نابینا و نیمه بینا، اصلاح کمی و کیفی برنامه‌ها و محتوای دروس دورهٔ تربیت معلم، پژوهش و بررسی در این حیطه را ضروری ساخته است. تطبیق برنامه‌هایَ دوره با فرهنگ اسلامی و نیز عقب نماندن از دستاوردهای علمی، فنی و آموزشی مربوط به این کودکان از یکسو و افزایش تدریجی دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا از سوی دیگر، لزوم تربیت معلمانی که بتوانند شرایط مناسب آموزش به این کودکان را داشته باشند دو چندان می‌کند. در پژوهش حاضر سعی شد که روشن گردد آیا محتوای برنامهٔ درسی در حال اجرای تربیت معلمان رشتهٔ نابینا و نیمه بینا به گونه‌ای است که بتواند نیازهای حرفه‌ای معلمان این گروه را برآورده نماید؟ به بیان دیگر تا چه اندازه برنامه‌های درسی این دوره از نقطه نظر محتوایی، رویکرد، روش‌ها، تدابیر و منابع هماهنگ هستند و با اهداف دورهٔ کاردانی رشتهٔ آموزشی تربیت معلمان کودکان نابینا و نیمه بینا، که در دویست و پنجاه و هشتمین جلسهٔ شورای عالی برنامه‌ریزی در تاریخ ۷۲/۳/۲ به تصویب رسیده است، همخوانی دارند.

سؤالات پژوهش

۱- آیا دروس موجود در این رشته برای تحقق اهداف آن مناسب است؟

۲- آیا عناوین مباحث و منابع رشتهٔ نابینا و نیمه بینا برای تحقق اهداف آن مناسب است؟

۳- آیا بین دروس دورهٔ تربیت معلم نابینا و نیمه بینا با محتوای برنامهٔ درسی دانش‌آموزان در مدرسه هماهنگی وجود دارد؟

۴- آموزش دروس اختصاصی نظری و عملی به چه میزان در ثمر بخشی فارغ التحصیلان این رشته تأثیر داشته است؟

۵- کدام درس‌ها بیشترین تأثیر را بر ثمر بخشی فارغ التحصیلان این رشته داشته‌اند؟

۶- چه درس یا دروسی در برنامه گنجانده شده است، ولی کمتر مورد استفاده بوده یا تأثیر کمتری بر ثمربخشی فارغ‌التحصیلان این رشته داشته است؟

۷- تا چه اندازه آموزش‌های این دوره، مهارت‌ها و صلاحیت‌های پیش بینی شده را در فارغ‌التحصیلان این رشته پرورش داده است؟

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

روش

جامعهٔ آماری: جامعهٔ آماری پژوهش حاضر شامل مدرسان و فارغ‌التحصیلان دورهٔ کاردانی تربیت معلم رشته آموزشی نابینا و نیمه‌بینا از تاریخ تصویب برنامه (۷۲/۳/۲) تا مهرماه یک هزار و سیصد و هشتاد بود.

نمونه و روش نمونه‌گیری: با توجه به بررسی‌های مقدماتی و دریافت آمار دقیقی از وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان این رشته، همه مدرسان و ۱۳۰ نفر از فارغ‌التحصیلان به شکل تصادفی و به نسبت مساوی از همهٔ استان‌های کشور به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند.

ابزار: برای جمع‌آوری اطلاعات از دو نوع پرسشنامه استفاده شد:

الف- پرسشنامهٔ مربوط به مدرسان که شامل ۲۴ سؤال در زمینهٔ تناسب دروس و سؤالاتی با همین مضمون در ارتباط با درس یا دروس خاص مورد تدریس‌شان و نیز ۸ سؤال در مورد میزان تحقق اهداف یا دستیابی به مهارت‌ها و صلاحیت‌های پیش بینی شده در برنامه بود.

ب- پرسشنامهٔ مربوط به فارغ التحصیلان یا معلمان که شامل ۲۴ سؤال در زمینهٔ تناسب دروس، ۸ سؤال در مورد میزان تحقق اهداف یا به عبارتی کسب مهارت‌ها و صلاحیت‌های پیش بینی شده در برنامه و ۶۰ سؤال جهت بررسی میزان ثمر بخشی آموخته‌های دوره در جریان کار آموزشی بود.

داده‌های به‌دست آمده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی‌مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌ها

الف: نتایج مربوط به میزان تناسب دروس دوره

با توجه به اینکه پاسخ‌های مدرسان و معلمان در زمینهٔ وضعیت تناسب دروس دوره در بیش از ۹۷ درصد موارد هماهنگی داشتند، پاسخ‌های هردو گروه در یک جدول ارائه می‌شود(جدول ۱).

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

جدول ۱- فراوانی و درصد پاسخ‌های مثبت مدرسان و فارغ‌التحصیلان رشتهٔ نابینا و نیمه بینا در زمینهٔ تناسب دروس دوره

عنوان تناسب دروس / نام درس	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی (۱)	۱۱۵	۷۷	۱۴۰	۹۳	۱۳۲	۸۸	۱۱۰	۷۳	۱۱۰	۷۳	۱۲۰	۸۰	۷۰	۴۷	۳۹	۲۶	-	-
آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی (۲)	۸۵	۵۷	۱۲۵	۸۳	۱۲۲	۸۱	۵۰	۳۳	۱۰۷	۷۱	۱۳۰	۸۷	۸۳	۵۵	۵۰	۳۳	۷۵	۵۰
شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا	۱۱۰	۷۳	۱۳۲	۸۸	۱۱۷	۷۸	۱۲۶	۸۴	۱۰۵	۷۰	۱۳۵	۹۰	۳۵	۲۳	۳۶	۲۴	-	-
ساخت و کار چشم و بهداشت آن	۱۰۰	۶۷	۱۳۲	۸	۱۱۷	۷۸	۸۰	۵۳	۶۷	۴۵	۱۱۵	۷۷	۳۰	۲۰	۱۵	۱۰	-	-
بریل ۱	۱۴۰	۹۳	۱۴۳	۹۵	۱۳۲	۸۸	۱۳۲	۸۸	۱۰۲	۶۸	۱۳۵	۹۰	۱۰	۷	۱۰	۷	-	-
بریل ۲	۱۴۵	۹۷	۱۴۴	۹۶	۱۴۲	۹۵	۱۴۸	۹۷	۱۱۰	۷۳	۱۳۰	۸۷	۸	۵	۷	۵	۴۰	۲۷
تحرک و جهت یابی	۱۰۰	۶۷	۱۳۵	۹۰	۱۳۴	۸۹	۱۰۰	۶۷	۹۵	۶۳	۱۲۵	۸۳	۴۰	۲۷	۲۰	۱۳	۷۳	۴۹
کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان	۹۰	۶۰	۱۱۵	۷۷	۱۲۰	۸۰	۳۰	۲۰	۸۰	۵۳	۱۳۵	۹۰	۶۰	۴۰	۴۸	۳۲	-	-
آموزش و پرورش قبل از دبستان کودکان نابینا و نیمه بینا	۱۲۰	۸۰	۸۵	۵۷	۷۵	۵۰	۱۰۰	۶۷	۸۵	۵۷	۹۰	۶۰	۳۰	۲۰	۳۰	۲۰	-	-
اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی	۱۱۰	۷۳	۱۰۵	۷۰	۱۰۰	۶۷	۹۵	۶۳	۸۵	۵۷	۷۵	۵۰	۱۵	۱۰	۱۵	۱۰	۸۵	۵۷
روش‌های خاص تدریس به نابینایان و نیمه بینایان	۱۲۰	۸۰	۱۱۰	۷۳	۹۵	۶۳	۱۰۷	۷۱	۸۰	۵۳	۹۵	۶۳	۴۰	۲۷	۲۵	۱۷	۵۰	۳۳
ساخت و تعمیر وسایل آموزشی و کمک آموزشی نابینایان و نیمه بینایان	۱۲۰	۸۰	۹۰	۶۰	۸۰	۵۳	۱۰۲	۶۸	۵۵	۳۷	۷۰	۴۷	۱۵	۱۰	۱۰	۷	۷۳۰	۲۰
تمرین معلمی و کارورزی	۱۲۰	۸۰	۱۵۰	۱۰۰	۹۵	۶۳	۱۲۶	۸۴	۷۵	۵۰	۱۱۰	۷۳	۳۰	۲۰	۵	۴	۲۵	۱۷

طبق داده‌های جدول، دروس بریل ۱، ۲ و تمرین معلمی، سه درسی هستند که برای تأمین نیازهای حرفه‌ای معلمان از ضروری‌ترین دروس می‌باشند و دروس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲، کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان و ساخت و کار چشم و بهداشت آن به ترتیب از جمله دروسی هستند که برای تأمین نیازهای حرفه‌ای معلمان از ضرورت کمتری برخوردارند. در درس کارورزی، هماهنگی مناسبی بین نام درس و محتوای برنامه‌های انجام شده وجود داشته است؛ در زمینهٔ دروس بریل ۱ و ۲، به ترتیب این هماهنگی به ۹۵ و ۹۶ درصد می‌رسد، اما در دروسی نظیر آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان، ساخت و تعمیر وسایل

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

آموزشی نابینایان و نیمه بینایان و اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، محتوای فعلی درس با نام آن هماهنگی کمی دارد.

دروس بریل ۲، تحرک و جهت یابی و بریل ۱ به ترتیب از جمله دروسی هستند که در آن‌ها محتوای ارائه شده دارای نظم و سیر منطقی بیشتری است و در مقابل، دروس آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان، ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان و تمرین معلمی از نظم و سیر منطقی کمتری برخوردارند.

دروس بریل ۱ ، ۲ و شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا با محتوای فعلی مورد توجه بیش از ۸۵ درصد پاسخ دهندگان قرار داشته است و دروس کلیات آموزش و پرورش نابینایان، آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲ و ساخت و کار چشم و بهداشت آن به ترتیب از مناسبت کمتری در جهت تأمین نیازهای حرفه‌ای مربیان برخوردار بوده‌اند.

حدود ۷۳ درصد از پاسخ دهندگان، دروس بریل ۲ و آشنایی با ویژگی‌ها ومسائل کودکان استثنایی ۱ را اولین انتخاب خود از نقطه نظر مناسب بودن محتوا با توان دانشجویان ذکر کرده‌اند. از طرف دیگر، دروس ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان با ۳۷ درصد، ساخت و کار چشم و بهداشت آن با ۴۵ درصد و تمرین معلمی با ۵۰ درصد، از مناسبت کمتری در این زمینه برخوردار بوده‌اند.

۵۳ درصد افراد بیان نموده‌اند که در درس ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان، پیش نیازها در برنامه ارائه شده‌اند و عدم رعایت پیش نیاز در مورد دو درس اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی و آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان به ترتیب از دیدگاه ۵۰ و ۴۰ درصد پاسخ‌دهندگان مورد تأیید قرار گرفته است.

دروس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی یک و دو و کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان دارای بیشترین تداخل، و دروس بریل ۲، بریل ۱ و اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، دارای کمترین تداخل بوده‌اند.

از دیدگاه ۳۳ درصد پاسخ‌دهندگان، بیشترین تداخل غیرضروری مربوط به درس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲ بوده است و از این نظر، دروس کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان و آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

۱ در مراحل بعدی قرار گرفته‌اند. دروس تمرین معلمی، بریل ۱ ، ۲ و ساخت و تعمیر وسایل آموزش نابینایان از کمترین تداخل غیرضروری در مطالب برخوردار بوده‌اند.

حدود ۵۰ درصد افراد، ساعات کار عملی پیش‌بینی شده برای درس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲ را کافی دانسته‌اند و ۵۱ درصد افراد ساعات کار عملی درس تحرک و جهت یابی و ۷۳ درصد هم ساعات کار عملی درس بریل ۲ را کافی ندانسته‌اند و بالاخره اینکه حدود ۸۳ درصد پاسخ‌دهندگان، ساعات کار عملی برنامه کارورزی و تمرین معلمی را کم دانسته و نسبت به افزایش ساعات کار عملی این درس ابراز تمایل کرده‌اند.

ب: نتایج مربوط به میزان ثمربخشی آموزش‌ها

با توجه به اینکه پس از پایان دورهٔ کاردانی انتظار می‌رود مطابق اهداف پیش‌بینی شده، فارغ‌التحصیلان به توانایی‌ها و صلاحیت‌هایی دست یابند، به منظور بررسی این موضوع و همچنین بررسی میزان ثمر بخشی آموزش‌های این دوره در توانمند نمودن فارغ‌التحصیلان یا در واقع معلمان فعلی در جریان آموزش، با ملاحظهٔ اهداف کلی دوره، اهداف دروس مختلف و سرفصل‌های هر درس و نیز با استفاده از نظرات مدرسان مجرب این رشته، سؤالاتی که موضوعات فوق را بررسی نمایند، طراحی شد و پس از انجام دادن اصلاحات لازم، در اختیار معلمانی قرار گرفت که فارغ‌التحصیل سال ۷۴ و بعد از آن بودند و در سال ۸۰-۷۹ صرفاً فعالیت آموزشی داشتند. نتایج در دو زمینهٔ کسب مهارت‌ها و صلاحیت‌ها و ثمر بخشی آموزش‌های هر درس مطابق اهداف پیش‌بینی شده در برنامه، به شرح زیر استخراج گردید:

حدود۴/۷ درصد افراد تأثیر این آموزش‌ها را در جهت تأمین هدف فوق در حد کم و خیلی کم، ۳۵/۴ درصد تأثیر آن‌ها را در حد متوسط، و ۵۹/۹ درصد افراد میزان این تأثیر را در حد زیاد و خیلی زیاد گزارش کرده‌اند. از آنجا که درصدهای مربوط به گروه زیاد و خیلی زیاد کمتر از ۷۰ درصد می‌باشد، بررسی مجدد آموزش‌ها در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

جدول ۲- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه به شما توانایی و صلاحیت داده است که متناسب با نوع معلولیت کودکان نابینا و نیمه بینا به آموزش آن‌ها بپردازید؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۱	۰/۸	۰/۸
کم	۵	۳/۹	۴/۷
متوسط	۴۵	۳۵/۴	۴۰/۱
زیاد	۴۹	۳۸/۶	۷۸/۱
خیلی زیاد	۲۷	۲۱/۳	۱۰۰

جدول ۳- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه به شما توانایی و صلاحیت داده است که با توجه به نوع و شدت معلولیت، محدودیت‌ها و توانایی‌های کودکان نابینا و نیمه بینا، جهت گیری علمی، آموزشی مناسب را اتخاذ نمایید؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۱	۰/۸	۰/۸
کم	۱۵	۱۱/۸	۱۲/۶
متوسط	۴۲	۳۳/۱	۴۵/۷
زیاد	۵۴	۴۲/۵	۸۸/۲
خیلی زیاد	۱۵	۱۱/۸	۱۰۰

داده‌های جدول بیانگر این است که ۵۴/۳ درصد افراد تأثیر آموزش‌های دوره را در جهت تأمین هدف فوق در حد زیاد و خیلی زیاد ، ۳۳/۱ درصد افراد تأثیر مورد نظر را در حد متوسط و حدود ۱۲/۶ درصد افراد این تأثیر را در حد کم و خیلی کم اعلام نموده‌اند.

جدول ۴- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه به شما توانایی و صلاحیت داده است که بتوانید توانمندی‌های مختلف کودکان نابینا و نیمه بینا را بپرورانید و به نحوهٔ استفاده از این توانمندی‌ها جهت بدهید؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۲	۱/۶	۱/۶
کم	۱۵	۱۱/۸	۱۳/۴
متوسط	۴۷	۳۷	۵۰/۴
زیاد	۴۹	۳۸/۶	۸۹
خیلی زیاد	۱۴	۱۱	۱۰۰

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

حدود ۴۹ درصد افراد گفته‌اند که آموزش‌های دوره روی توانمندی آن‌ها در جهت تأمین هدف مذکور تأثیری در حد متوسط و کم داشته است. ۴۹/۶ درصد، میزان این تأثیر را در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند، یعنی بیش از ۵۰ درصد افراد پاسخ‌هایشان متوسط به پایین بوده است. بنابراین، بررسی این موضوع و کشف نقاط قوت و ضعف دروس و برنامه‌ها به منظور ایجاد مهارت و صلاحیت فوق در فارغ‌التحصیلان ضروری به نظر می‌رسد.

جدول ۵- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی‌تا چه اندازه شما را با ساخت، تعمیر و نگهداری وسایل آموزشی، کمک آموزشی و توان بخشی دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا آشنا نموده است؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۱۲	۹/۴	۹/۴
کم	۲۳	۱۸/۱	۲۷/۶
متوسط	۵۰	۳۹/۳	۶۶/۹
زیاد	۲۹	۲۲/۸	۸۹/۸
خیلی زیاد	۱۳	۱۰/۲	۱۰۰

در مجموع ۲۷/۶ درصد افراد تأثیر آموزش‌های دوره را به منظور تأمین هدف فوق، در حد کم و خیلی کم و ۳۹/۴ درصد، آن را در حد متوسط گزارش نموده‌اند و تنها ۳۳ درصد افراد گفته‌اند که آموزش‌های دوره در حد زیاد و خیلی زیادی آنان را با ساخت، تعمیر و نگهداری وسایل آموزشی، کمک آموزشی و توان‌بخشی دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا آشنا نموده است.

جدول ۶- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه توانمندی را در شما ایجاد نمود تا به محدود نمودن معلولیت‌ها بپردازید و از بروز معلولیت‌های ثانوی کودکان نابینا و نیمه بینا پیشگیری نمایید؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۱۰	۷/۹	۷/۹
کم	۲۲	۱۷/۳	۲۵/۲
متوسط	۵۹	۴۶/۵	۷۱/۷
زیاد	۳۰	۲۳/۶	۹۵/۳
خیلی زیاد	۶	۴/۷	۱۰۰

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

حدود ۷۱/۷ درصد افراد تأثیر آموخته‌های دوره در ایجاد توانمندی‌های لازم به منظور دسترسی به هدف مذکور را در حد متوسط، کم و خیلی کم، گزارش نمودند و تنها ۲۸/۳ درصد افراد گفته‌اند که آموزش‌های دوره در حد زیاد و خیلی زیاد در آنان توانمندی و مهارت ایجاد نموده تا به محدود نمودن معلولیت‌ها بپردازند و از بروز معلولیت‌های ثانوی کودکان نابینا و نیمه بینا پیشگیری نمایند. درصد بسیار پایین انتخاب دو مقولهٔ زیاد و خیلی زیاد قابل تأمل و بررسی است.

جدول ۷- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی، پاسخهای مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه به شما صلاحیت داده که در کودکان نابینا و نیمه بینا توانایی اداره مستقل زندگی شخصی و سازگاری قابل قبول با جامعه را از طریق آموزش مواد درسی، بازپروری ، مشاوره و مددکاری پرورش دهید؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۴	۳/۱	۳/۱
کم	۲۱	۱۶/۵	۱۹/۷
متوسط	۴۵	۳۵/۴	۵۵/۱
زیاد	۴۱	۳۲/۳	۸۷/۴
خیلی زیاد	۱۶	۱۲/۶	۱۰۰

حدود ۵۲ درصد افراد تأثیر آموزش‌های دوره را در جهت تأمین هدف فوق در حد متوسط و کم گزارش نموده‌اند، یعنی محتوای آموزش‌های دوره به منظور تأمین هدف فوق، تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر آن‌ها نداشته است و ۴۵ درصد افراد تأثیر آموزش‌های دوره را در جهت تأمین هدف مذکور، زیاد و خیلی زیاد اعلام نموده‌اند.

جدول ۸- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه در شما توان ادارهٔ کلاس و آموزشگاه‌های ویژهٔ کودکان نابینا و نیمه بینا را به وجود آورده است؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۳	۲/۴	۲/۴
کم	۵	۳/۹	۶/۳
متوسط	۲۶	۲۰/۵	۲۶/۸
زیاد	۵۳	۴۱/۷	۶۸/۵
خیلی زیاد	۴۰	۳۱/۵	۱۰۰

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

حدود ۲۰/۵ درصد افراد تأثیر آموخته‌های دوره را بر توانمندی افراد جهت ادارهٔ کلاس‌ها در حد متوسط، و اکثریت افراد یعنی ۷۳/۲ درصد آنان تأثیر آموزش‌های دوره در پرورش مهارت‌های کلاس‌داری معلمان را درحد زیاد و خیلی زیاد گزارش نموده‌اند یعنی آموزش‌های دوره در پرورش مهارت‌های کلاس‌داری تا حدودی موفق بوده است.

جدول ۹- توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ‌های مربوط به سؤال: آموخته‌های دورهٔ کاردانی تا چه اندازه در ایجاد نگرش مثبت در شما نسبت به نقش و اهمیت کار معلمی کودکان و دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا مؤثر بوده است؟

گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی کم	۱	۰/۸	۰/۸
کم	۵	۳/۹	۴/۷
متوسط	۲۰	۱۵/۷	۲۰/۵
زیاد	۵۴	۴۲/۵	۶۳
خیلی زیاد	۴۷	۳۷	۱۰۰

حدود ۱۹/۵ درصد افراد تأثیر آموخته‌های دوره را در ایجاد نگرش مثبت نسبت به نقش و اهمیت کار معلمی در حد متوسط و کم، و ۷۹/۵ درصد آن را در حد زیاد و خیلی زیاد اعلام نموده‌اند.

در زمینهٔ درس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۱، حدود ۹ درصد افراد میزان تأثیر آموخته‌های این درس را بر کارآمدی خود، در حد کم و خیلی کم و ۲۹ درصد آن را در حد متوسط اعلام نمودند و ۶۲ درصد افراد گفته‌اند که آموزش‌های این درس، به آنان در مواجهه با نیازها و مسائل آموزشی مرتبط با موضوع درس، کمک نموده است.

در زمینهٔ درس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲ ، همان‌گونه که مشاهده می‌شود، حدود ۴۳/۵ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را بر توانمندی خود در جهت حل مسائل شغلی و حرفه‌ای در حد متوسط، کم و خیلی کم اعلام نموده‌اند و در مقابل ۵۶/۵ درصد میزان تأثیر این درس را در جهت تأمین اهداف پیش‌بینی شده در حد زیاد و خیلی زیاد گزارش کرده‌اند. با توجه به داده‌های به دست آمده در زمینهٔ وضعیت تناسب این درس و نیز پایین بودن درصدهای مربوط به مقولات زیاد و خیلی زیاد، بررسی مجدد این درس لازم می‌باشد.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

در زمینهٔ درس شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا، حدود ۶۴ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را بر کار خود زیاد و خیلی زیاد گزارش کرده‌اند و در مقابل ۳۶ درصد افراد اعلام نموده‌اند آنچه را که در جریان این درس آموخته‌اند در حد متوسط، کم و خیلی کمی توانسته است به آنان در برخورد با نیازهای شغلی‌شان کمک نماید.

جدول ۱۰ - توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ سؤالات مربوط به میزان ثمربخشی آموخته‌های دروس اختصاصی دوره

دروس اختصاصی	گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصدتراکمی
آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی(۱)	خیلی کم	۱۳	۲	۲
	کم	۳۵	۷	۹
	متوسط	۱۴۵	۲۹	۳۸
	زیاد	۱۹۶	۳۹	۷۷
	خیلی زیاد	۱۱۵	۲۳	۱۰۰
آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی(۲)	خیلی کم	۱۴	۲/۷	۲/۷
	کم	۴۵	۸/۸	۱۱/۵
	متوسط	۱۶۵	۳۲	۴۳/۵
	زیاد	۱۸۰	۳۵/۵	۷۹
	خیلی زیاد	۱۰۴	۲۱	۱۰۰
شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا	خیلی کم	۱۷	۳/۲	۳/۲
	کم	۳۵	۷	۱۰/۲
	متوسط	۱۳۱	۲۵/۸	۳۶
	زیاد	۲۰۰	۳۹/۴	۷۵/۴
	خیلی زیاد	۱۲۵	۲۴/۶	۱۰۰
ساخت وکار چشم و بهداشت آن	خیلی کم	۴۵	۹	۹
	کم	۱۰۱	۲۰	۲۹
	متوسط	۱۳۸	۲۷	۵۶
	زیاد	۱۴۱	۲۸	۸۴
	خیلی زیاد	۸۳	۱۶	۱۰۰
بریل ۱	خیلی کم	۴۶	۶	۶
	کم	۳۶	۵/۵	۱۱/۵
	متوسط	۱۲۱	۱۵/۸	۲۷/۳
	زیاد	۱۹۷	۲۵/۲	۵۲/۵
	خیلی زیاد	۳۶۲	۴۷/۵	۱۰۰
بریل ۲	خیلی کم	۲۰	۴	۴
	کم	۲۶	۵	۹
	متوسط	۱۱۱	۲۲	۳۱
	زیاد	۱۷۶	۳۴/۶	۶۵/۶
	خیلی زیاد	۱۷۵	۳۴/۴	۱۰۰

در زمینهٔ درس ساخت و کار چشم و بهداشت آن، داده‌ها بیانگر این است که حدود ۲۹ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را بر کار خود در حد کم و خیلی کم و ۲۷ درصد در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند و ۴۴ درصد گفته‌اند که آموخته‌های این درس به میزان زیاد و خیلی زیادی آنان را به منظور مواجهه با نیازهای آموزشی و حرفه‌ای مربوطه

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

توانمند ساخته است. با توجه به اینکه درصدهای گروه اخیر کمتر از ۷۰ درصد می‌باشد، بررسی مجدد محتوای این درس و جبران یا رفع کاستی‌های آن لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

در زمینهٔ درس بریل ۱، در مجموع ۲۷/۳ درصد افراد اعلام نموده‌اند که آموزش‌های این درس در حد متوسط، کم و خیلی کمی به آنان در کار آموزشی‌شان کمک کرده است. ۷۲/۷درصد افراد میزان این تأثیرگذاری‌ها را زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند، یعنی این درس به معلمان در جریان کار آموزشی کمک نموده و مهارت‌های آنان را به عنوان معلم کودکان نابینا و نیمه بینا افزایش داده است.

در زمینهٔ درس بریل ۲، حدود ۹ درصد افراد میزان تأثیر این درس را بر کارآمدی خود در حد کم و خیلی کم و ۲۲ درصد آن را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند، اما ۶۹ درصد گزارش نموده‌اند که آموزش‌های این درس در حد زیاد و خیلی زیادی بر فعالیت‌های آموزشی آنان تأثیر مثبت داشته است. به بیان دیگر ۹۱ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را بر توانمندی و مهارت خود، متوسط، زیاد و خیلی زیاد گزارش نموده‌اند.

در زمینهٔ درس تحرک و جهت‌یابی، حدود ۱۱/۱ درصد افراد میزان تأثیر این درس را بر کارآمدی و ثمربخشی خود در حد کم و خیلی کم و ۱۹/۷ درصد در حد متوسط گزارش کرده‌اند. ۶۹/۲ درصد افراد اعلام نموده‌اند که آموزش‌های این درس بر ثمربخشی و کارآمدی آنان در جریان فعالیت‌های آموزشی مربوطه تأثیر مثبت داشته است.

در زمینهٔ درس کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان، داده‌های به‌دست آمده بیانگر آن است که این درس بر کارآمدی معلمان تأثیر قابل توجهی نداشته است، به گونه‌ای که حدود ۵۲ درصد افراد تأثیر این درس را متوسط و کمتر اعلام نموده‌اند و کمتر از ۵۰ درصد افراد این تأثیر را در حد زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. در نتیجه بررسی مجدد محتوای درس یک ضرورت می‌باشد.

در زمینهٔ درس آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان، حدود ۲۰/۷ درصد افراد آموزش‌های این درس را بر روند کاری و شغلی خود در حد کم و خیلی کم و ۳۲/۹ درصد در حد متوسط مؤثر دانسته‌اند، ۴۶/۴ درصد اعلام نموده‌اند که تأثیر این درس‌بر توانمندی معلمان‌در جریان‌کار آموزشی مرتبط با آن، زیاد و خیلی زیاد بوده است.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

در زمینهٔ درس اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، حدود ۴۱/۸ درصد افراد اعلام نموده‌اند که آموزش‌ها و تمرینات این درس، توانمندی و مهارت لازم را در آنان ایجاد ننموده است، حدود ۳۲/۸ درصد میزان تأثیر آموزش‌ها را بر توانمندی خود در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند و تنها ۲۵/۴ درصد افراد گفته‌اند که محتوای فعلی این درس به میزان زیاد و خیلی زیادی توانمندی آنان را در زمینهٔ کار با دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا ارتقا بخشیده است.

جدول ۱۱ - توزیع فراوانی، درصد و درصد تراکمی پاسخ سؤالات مربوط به میزان ثمربخشی آموخته‌های دروس اختصاصی دوره

دروس اختصاصی	گزینه‌ها	فراوانی	درصد	درصدتراکمی
تحرک و جهت یابی	خیلی کم	۱۵	۲/٤	۲/٤
	کم	۵۵	۸/۷	۱۱/۱
	متوسط	۱۲۵	۱۹/۷	۳۰/۸
	زیاد	۲۲٤	۳۵/۲	٦٦
	خیلی زیاد	۲۱٦	۳٤	۱۰۰
کلیات و آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان	خیلی کم	۳٤	۵/۲	۵/۲
	کم	٦۸	۱۰/۷	۱۵/۹
	متوسط	۲۲۹	۳٦/۱	۵۲
	زیاد	۲۲۸	۳٦	۸۸
	خیلی زیاد	۷٦	۱۲	۱۰۰
آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان	خیلی کم	٤۷	۹/۲	۹/۲
	کم	۵۹	۱۱/۵	۲۰/۷
	متوسط	۱٦۷	۳۲/۹	۵۳/٦
	زیاد	۱۳۹	۲۷/٤	۸۱
	خیلی زیاد	۹٦	۱۹	۱۰۰
اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی	خیلی کم	۵۵	۱٤/٤	۱٤/٤
	کم	۱۰٤	۲۷/٤	٤۱/۸
	متوسط	۱۲۵	۳۲/۸	۷٤/٦
	زیاد	۷۹	۲۰/۷	۹۵/۳
	خیلی زیاد	۱۸	٤/۷	۱۰۰
روش‌های خاص تدریس به نابینایان و نیمه‌بینایان	خیلی کم	۷۳	۹/٦	۹/٦
	کم	۱۰٦	۱٤/۲	۲۳/۸
	متوسط	۲۰۰	۲٦	٤۹/۸
	زیاد	۲۱۹	۲۸/۷	۷۸/۵
	خیلی زیاد	۱٦٤	۲۱/۵	۱۰۰
ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان	خیلی کم	۸۷	۱۷/۱	۱۷/۱
	کم	۹۳	۱۸/۳	۳۵/٤
	متوسط	۱۵۲	۳۰	٦۵/٤
	زیاد	۱۱۱	۲۱/۸	۸۷/۲
	خیلی زیاد	٦۵	۱۲/۸	۱۰۰
کارورزی و تمرین معلمی	خیلی کم	۲۳	۲/٦	۲/٦
	کم	٤٦	۵/۲	۷/۸
	متوسط	۱٦۹	۱۹	۲٦/۸
	زیاد	۳۰٦	۳٤/٤	٦۱/۲
	خیلی زیاد	۳٤۵	۳۸/۸	۱۰۰

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

در زمینهٔ درس روش‌های خاص تدریس به نابینایان و نیمه بینایان، حدود ۵۰ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را بر کار و حرفه خود متوسط، کم و خیلی کم اعلام نموده‌اند و در مقابل حدود ۵۰ درصد افراد تأثیر این آموزش‌ها را در جهت تأمین نیازهای شغلی معلمان و دسترسی به اهداف پیش‌بینی شده در حد زیاد و خیلی زیاد گزارش کرده‌اند.

در زمینهٔ درس ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان، حدود ۶۵/۴ درصد افراد اعلام نموده‌اند که با آموزش‌های این درس به خوبی نتوانسته‌اند در زمینهٔ ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان فعالیت نمایند و تنها ۳۴/۶ درصد افراد تأثیر آموزش‌های این درس را به منظور مواجهه با نیازهای آموزشی مربوطه در حد زیاد و خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. در نتیجه، تجدید نظر جدی در محتوا و روش‌های آموزشی این درس ضروری به نظر می‌رسد.

در زمینهٔ برنامه و درس تمرین معلمی، حدود ۷/۸ درصد افراد تأثیر این برنامه را بر کسب مهارت‌ها و صلاحیت‌های لازم جهت انجام بهتر کار معلمی این گروه از دانش‌آموزان کم و خیلی کم و ۱۹ درصد آن را متوسط ارزیابی کرده‌اند. ۷۳/۲ درصد افراد اعلام نموده‌اند که پس از گذراندن این درس، مهارت‌ها و صلاحیت‌های لازمی را که در آینده به عنوان معلم دانش‌آموزان نابینا و نیمه بینا مورد نیازشان بوده، کسب نموده‌اند. البته برای دستیابی به وضع مطلوب، ایجاد تغییرات لازم در ساعات، روش‌های انجام و همچنین استفاده از مدرسان توانمند در جریان برنامهٔ تمرین معلمی ضروری می‌باشد.

جدول ۱۲-توزیع فراوانی ودرصددروسی که بیشترین تأثیررا بر کارآیی و ثمربخشی فارغ التحصیلان این رشته داشته‌اند

نام درس	فراوانی	درصد
بریل ۲	۱۴۳	۹۵
تمرین معلمی	۱۴۰	۹۳
بریل ۱	۱۳۴	۸۹
شناخت کودکان نابینا ونیمه بینا	۹۰	۶۰
تحرک و جهت‌یابی	۷۰	۴۷

درس بریل ۲، در حد زیادی توانسته است نیازهای شغلی و حرفه‌ای معلمان را برطرف نماید. پس از این درس، دروس تمرین معلمی، بریل ۱، شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

و تحرک و جهت‌یابی از نقطه نظر تأثیر بر توانمندی و مهارت معلمان در جریان فعالیت‌های شغلی به ترتیب در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۳- توزیع فراوانی ودرصددروسی که تأثیر کمتری را بر کارآیی و ثمربخشی فارغ التحصیلان این رشته داشته‌اند

نام درس	فراوانی	درصد
ساخت و کار چشم و بهداشت آن	۱۲۸	۸۵
اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی	۱۲۵	۸۳
کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان	۱۲۳	۸۲
ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان	۱۱۰	۷۳
آموزش و پرورش قبل از دبستان کودکان نابینا و نیمه بینا	۷۵	۵۰

داده‌های جدول بیانگر این است که درس ساخت و کار چشم کمترین تأثیر را بر کارآمدی و ثمربخشی فارغ التحصیلان این رشته داشته است و پس از این درس، دروس اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان، ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان و آموزش و پرورش قبل از دبستان کودکان نابینا و نیمه بینا از دروسی هستند که در زمینهٔ ایجاد مهارت‌ها و صلاحیت‌های لازم برای انجام وظیفهٔ معلمی کودکان نابینا و نیمه بینا، تأثیرشان کم بوده است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بیانگر این است که سه درس بریل ۲، بریل ۱ و تمرین معلمی از ضروری‌ترین دروس برای تأمین نیازهای حرفه‌ای معلمان می‌باشند. محتوای دروس آموزش و پرورش قبل از دبستان نابینایان و نیمه بینایان، ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان و اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی هماهنگی محدود و کمی با عنوان و نام درس دارند. محتوای فعلی دروس بریل ۲ ، بریل ۱ و شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا از تناسب بیشتری برخوردار هستند و در مقابل محتوای دروس کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان و آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۲ از تناسب کمتری برخوردارند.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

در مورد بیشتر دروس اصلی دوره، پاسخ دهندگان بر این باورند که محتوا و روش‌های اجرایی و آموزشی کهنه و قدیمی‌اند و لازم است در آن‌ها تجدید نظر اساسی صورت پذیرد. محتوا و مطالب درس ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان پایین‌تر از حد توان دانشجو معلمان است و لازم است در آن تغییرات ضروری ایجاد شود.

پاسخ‌دهندگان ساعات کار عملی دروس بریل۲، تمرین معلمی و روش‌های خاص تدریس به نابینایان و نیمه بینایان را کم اعلام نموده و خواستار افزایش این ساعات شده‌اند. مطالب و محتوای دروس آشنایی با ویژگی‌ها و مسائل کودکان استثنایی ۱ و ۲ و کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان با مطالب دروس دیگر تداخل داشته است که به دلیل تأثیر این مسأله بر کاهش انگیزش و اتلاف وقت، نیازمند بررسی و تجدید نظر می‌باشد.

در مجموع حدود ۴۷ درصد افراد کسب صلاحیت‌ها و مهارت‌های مورد انتظار دوره را در حد متوسط، کم و خیلی کم ارزیابی نموده‌اند، یعنی آموزش‌های دوره مهارت‌های لازم را به خوبی در آنان پرورش نداده است؛ به عنوان نمونه، در دروسی نظیر ساخت و کار چشم و بهداشت آن، کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان، آموزش و پرورش قبل از دبستان کودکان نابینا و نیمه بینا، اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، روش‌های خاص تدریس به نابینایان و نیمه بینایان، و ساخت و تعمیر وسایل آموزشی نابینایان و نیمه بینایان، بیش از ۵۰ درصد پاسخ دهندگان تأثیر آموخته‌های این دروس را بر کارآیی و ثمر بخشی خود غیر قابل توجه و کمتر از متوسط اعلام نموده‌اند.

نظر به اینکه درس‌های مربوط به روش‌های تدریس، زمان و وقت قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهند، به دلایل مختلف و از جمله عدم وجود مدرسان توانمند، عدم بهره‌گیری از فن‌آوری نو و پیشرفته، و تدوین محتوای این دروس برای آموختن روش‌های تدریس به دانش‌آموزان عادی، متأسفانه بر توانمندی و کارآیی معلمان تأثیرات پیش‌بینی شده را نگذاشته‌اند، در نتیجه تصمیم‌گیری لازم در مورد محتوا و روش‌های اجرایی این دروس بسیار ضروری می‌باشد .

درسی مانند تحرک و جهت یابی به دلیل عدم وجود محتوای آموزشی مناسب، کمبود یا عدم وجود مدرسان متخصص در این حوزه و ارائهٔ بیشتر محتوای درس به شکل نظری،

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

تأثیرات قابل توجهی را که می‌توانست بر توانمندی معلمان این گروه داشته باشد، بر جای نگذاشته است.

دروس بریل ۲، تمرین معلمی، بریل ۱، شناخت کودکان نابینا و نیمه بینا و تحرک و جهت‌یابی به ترتیب با درصدهای ۹۵، ۹۳، ۸۹، ۶۰ و ۴۷ بیشترین تأثیر را بر ثمربخشی و کارآمدی معلمان داشته‌اند و در مقابل دروس ساخت و کار چشم و بهداشت آن، اصول آموزش تربیت بدنی و بازی‌های دبستانی، کلیات آموزش و پرورش نابینایان و نیمه بینایان، و آموزش و پرورش قبل از دبستان کودکان نابینا و نیمه بینا به ترتیب با درصدهای ۸۵، ۸۳، ۸۲ ، ۷۳، و ۵۰ تأثیر کمتری بر کارآمدی معلمان این رشته به جا گذارده‌اند.

تدوین کتاب درسی براساس یافته‌های جدید، تغییرات مناسب و لازم در روش‌های آموزشی و ساعات دروس نظری و عملی از جمله مواردی هستند که نتایج این پژوهش فراروی برنامه‌ریزان دوره‌های تربیت معلم در رشتهٔ نابینا و نیمه بینا قرار می‌دهد.

❋❋❋❋

یادداشت‌ها

1) National Center for Educational Statistics

2) National Teacher Examination

منابع

رؤوف، علی (۱۳۷۱). *تربیت معلّم و کارورزی*. تهران: انتشارات فاطمی.

ماریاتوس. تربیت معلّم: به سوی الگویی تازه برای آموزش معلمان. (ترجمهٔ فریبرز مجیدی، ۱۳۷۷). تهران: وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکدهٔ تعلیم و تربیت.

وزارت آموزش و پرورش، الف (۱۳۷۳). بررسی میزان تناسب و هماهنگی محتوا و مواد درسی رشتهٔ دینی و عربی با هدف‌های آن رشته در مراکز تربیت معلم، ادارهٔ کل تربیت معلم و آموزش نیروی انسانی، واحد تحقیقات.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

وزارت آموزش و پرورش، ب (۱۳۷۳). بررسی تناسب مواد درسی رشتهٔ امور پرورشی با اهداف آن رشته در مراکز تربیت معلم، اداره کل‌تربیت معلم و آموزش نیروی انسانی، واحد تحقیقات.

وزارت فرهنگ و آموزش عالی (۱۳۷۲). مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس دورهٔ کاردانی، تربیت معلّم کودکان استثنایی نابینا ونیمه بینا، کمیتهٔ تخصصی علوم تربیتی، گروه علوم انسانی.

Ashton, P., ocker,L. (1987).Systematic study of planned variations: The essential focus of teacher education reform. *Journal of Teacher Education*, 38, 2-8.

Ayres, Q.W., & Bennett, R.W. (1983).University characteristics and student achievement. *Journal of Higher Education,* 54 (5), 516-532.

Bradley, A. (1999). Critics study finds flaws in teacher exams. *Education Week,* 18(23), 3.

Byrne, c.j. (1983). Teacher knowledg and teacher effectiveness : A literature review, theoretical analysis and discussion of research strategy. Paper presented at the meeting of the Northeastern Education Research Association.

Chris, A. (2000). The training of teachers of the visually impaired in the UK. *The British Journal of Visual Impairment,* 18, (2).

Darling - Hammond, L. (2000). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. *Education Policy Analysis Archives,* 8 (1), 1-50.

Druva, C.A., & Anderson, R.D. (1983). Science teacher characteristics by teacher behavior and by student outcome: A meta analysis of research. *Journal of Research in Science Teaching,* 20 (5),467-479.

Feisttitzer, C.E. (1999). The making of a teacher: A report on teacher preparation in the U.S.washington, D.C.: The center for education information.

Goldhaber, D.D., & Brewer D.j. (1999) .Teacher licensing and student achievement. In M.Kanstoroom & C. Finn (Eds.), *Better Teachers, Better Schools* (pp.83-102). Washington, D.C.:TBFF.

Hall, W.M., & Dixon, M. (1995). Effective teachers: Views and actions of caribean special education teacher in training.*British Journal of Special Education,*(22), 165 -168.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]

Monk, D.H. (1994). Subject matter preparation of secondary mathematics and science teachers and student achievement. *Economics of Education Review,* 13 (2), 125-145.

NCES (2000). Progress through the pipeline: 1992-93 college graduates and elementary / secondary school teaching as of 1997.Washington, D.C. : US Department of Education.

Pascarella, E.T., & Terenzini, P.T. (1991). *How college affects students: findings and insights from twenty years of research.* Sanfrancisco: Jossy- Bass publishers.

Wenglinsky, H. (2000). Teaching the *teachers:* Different settings,Different results. Policy information center. Educational Testing Service.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-18]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1381.2.1.1.6]